

JINOIY UYUSHMALARNING OLDINI OLISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Toshtemirov Ruslan Xolli o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada uyushgan jinoyatchilik tushunchasi, uning o'ziga xos xususiyatlari, sabablari vasharoitlari, hozirgi kundagi ko'rinishlari borasidagi fikrlar, statistikalar keltirilgan. Shuningdek, uyushgan jinoyatchilikning oldini olish va bartaraf qilish bo'yicha zarur tavsiyalar, uyushgan jinoyatchilikning oldini olishning o'ziga xos jihatlari, shuningdek tezkor xodimlar tomonidan uyushgan jinoiy faoliyatning faol vakillari vaularga qarshi kurash, kriminal uyushgan jinoiy guruhlarining vujudga kelishining ayrim o'ziga xos jihatlari, ichki ishlar organlari tezkor xodimlari va tergov organlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik, tergov organi va tezkor bo'linmalarining uyushgan jinoiy faoliyati bilan shug'ullanayotgan guruhlar va tuzilmalarni jinoiy faoliyatini fosh etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

ANNOTATION

This article presents opinions and statistics about the concept of organized crime, its characteristics, causes and conditions, its current manifestations. Also, the necessary recommendations for the prevention and elimination of organized crime, the specific aspects of preventing organized crime, as well as the fight against active representatives of organized criminal activity by operatives, specific aspects of the emergence of organized criminal gangs, between the operatives of internal affairs bodies cooperation with the organized criminal activities of the investigative body and state units recommendations were made to expose the criminal activities of groups and structures involved.

Kalit so'zlar: uyushgan jinoyatchilik, jinoyatchilik metodologiyasi, implementatsiya qilish, jinoiy spetsifika, kriminal piramida, mikrosotsial omillar, jinoyatchilik ixtisoslashuvi, profilaktik chora- tadbirlar, uyushgan jinoiy guruh, kriminalistik tekshiruv, tezkor-qidiruv profiliktikasi.

Uyushgan jinoyatchilik - bu jinoyatchilar tomonidan noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanadigan, asosan, foyda olish maqsadida boshqariladigan yuqori darajada markazlashtirilgan korxonalarning transmilliy, milliy yoki mahalliy guruhlari toifasidir. Jinoiy tashkilot yoki jinoiy to'dani jinoyatchilarning hamjamiyati deb atash mumkin. Yevropalik sotsiologlar mafiyaning ekstra-huquqiy himoya va kvazada huquqni himoya qilishni ita'minlashga ixtisoslashgan uyushgan jinoyatchilik guruhining bir turi sifatida. Ma'lum bir tashkilotlar, shu jumladan davlat xizmatchilari, politsiya kuchlari

va korporatsiyalar, o'z faoliyatini olib borish uchun ba'zan uyushgan jinoyatchilik usullaridan foydalanishlari mumkin, ammo ularning vakolatlari rasmiy ijtimoiy institutlar maqomidan kelib chiqadi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi 29-moddasining 4-bandida "Uyushgan guruh ikki yoki undan ortiq shaxsning birgalikda jinoiy faoliyat olib borish uchun oldindan bir guruhga birlashishi" deb ta'rif berilgan.

Uyushgan guruh birga bajaruvchilik ko'rinishida bo'lishi mumkin. Bunda jinoiy faoliyat bilan birgalikda shug'ullanish uchun uyushgan shaxslarning barchasi oldindan til biriktirib, guruhning jinoyatni sodir qilishida bevosita ishtirok etadi. Ayni paytda bunday guruhlar uchun shunday uyushganlik mansubki, unda guruhda qatnashadigan shaxslar muayyan vazifalarga ega, shuningdek, ular o'rtasida martaba va lavozimlar taqsimlanishi amalga oshgan bo'ladi.

Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashish har bir davrda davlatning dolzarb masalasi sifatida qaralgan. Bunga misol qilib ilk davrlarda vujudga kelgan dastlabki uyushgan guruhlar faoliyati bilan ham baho bersak bo'ladi. Masalan: Uyushgan jinoyatchilikning kelib chiqish tarixiga oid quyidagi ayrim manbalarga to'xtalib o'tsak. Jumladan, Yevropada uyushgan jinoyatchilikka qadimda uyushgan jinoiy guruhlariga asoslangan piratlar – dengiz qaroqchilari kirgan.

Dastlab, dengiz bosqinchiligi shaklidagi qaroqchilik, dengiz savdosi bilan bir vaqtda paydo bo'lgan. Navigatsiya asoslarini o'zlashtirgan barcha qirg'oq qabilalari dengiz bosqinchiligi bilan shug'ullangan. Keyinchalik, sivilizatsiya paydo bo'lishi bilan qaroqchilar va savdogarlar o'rtasidagi masofa, chegara uzoq vaqt davomida shartli bo'lib qolgan. Natijada, dengizchilar talon-toraj qilish va qo'lga olish uchun xavfli bo'lmagan joylarda savdo qilishgan. Qadimgi dunyoning eng mohir navigatorlaridan biri bo'lmish Finikiyaliklar barcha sohalarda o'z mahorat va salohiyati bilan boshqalardan ajralib turgan.

Keyinchalik, mamlakatlar va xalqlar o'rtasidagi savdo-huquqiy aloqalarning rivojlanishi bilan qaroqchilik eng og'ir jinoyatlardan biri sifatida e'tirof etilib, bu hodisaga qarshi birgalikda kurashishga bo'lgan dastlabki urinishlar boshlandi.

VIII-XI asrlarda kontinental Yevropaning butun qirg'oqlari, Shimoliy Afrika va Buyuk Britaniyaning hozirgi joylashgan orolini Vikinglar - zamonaviy Shvetsiya, Daniya va Norvegiy ahududlaridan kelgan muhojirlarni qo'rquvda ushlab turishgan, ular ham kemalarda, ham shahar qirg'og'ida qaroqchilik qilib, talonchilik hujumlarini amalga oshirganlar. Yevropada aularni normalar, ruslar esa vikinglar deb atashgan[3].

Zamonaviy Yevropada esa ko'pgina uyushgan jinoiy guruhlar o'z mamlakatlaridagi milliyo zodlik harakatlaridan keyin paydo bo'lgan. Masalan; 1282-yilda fransuzlarga (Angevinlarga) qarshi bo'lgan Sitsiliya Vesperlaridagi xalq qo'zg'oloni davrida Mafiya (ital. Morte Alla Francia, Italia Anela) "Fransiyaga o'lim, erkin nafas ol, Italiya" shiori bilan mashhur bo'lgan. Mafiya, Sitsiliyadagi anarxiya va

davlat hokimiyat tuzilmalarining zaifligi davrida, Burbonlar sulolasi davrida va Burbonlardan keyingi davrda, Sitishli-ya jamiyatdagi munosabatlarni tartibga soluvchi tuzilma sifatida shakllangan (shu bilan birga, Neapolda xuddi shunday jinoiy tuzilma – “Kamorra” tashkil topgan). Biroq, mafiya paydo bo'lishining ijtimoiy-siyosiy shartlari bundan ancha ilgari paydo bo'lgan.

Kamorra (Neapolitan uyushgan jinoiy tuzilmasi) XVIII-asrda paydo bo'lgan. Kamorra dastavval jazoni ijro etish muassasalarida jazoni o'tayotgan mahkumlar va muassasa ma'muriyati bilan mahkumlarning huquqlarini himoya qilish va munosabatlarni yumshatish maqsadida tashkil topgan edi. XIX asr so'ngida esa AQSHda faoliyat yuritib, keyinchalik italyan-amerika mafiyasining asosiy oqimiga aylangan.

AQSHda uyushgan jinoyatchilik yirik shaharlardagi siyosiy jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq mahalliy hodisa sifatida vujudga kelgan. Alkogol ichimliklarni taqiqlash qonuni davri boshlanishidan oldin u faqat kichik shaharchalarda paydo bo'lgan va o'zining salbiy ta'sirini butun mamlakatga kengaytirgan. 1920-yildan boshlab, jinoiy tashkilotlar o'sib, noqonuniy alkogolga bo'lgan talabni qondirish uchun o'z jinoiy faoliyatini o'zgartira boshlagan. Natijada, alkogol ichimliklarini taqiqlash to'g'risidagi qonun bilan uyushgan jinoyatchilikni “milliylashtirdi” va Qo'shma Shtatlar bo'ylab etnik jihatdan kichik guruhlarini o'z jinoyat turlari bo'yicha aloqalarni kengaytirish va o'rnatishga yo'naltirdi.

Uyushgan jinoyatchilik to'g'risidagi dastlabki ilmiy tushunchani 1931-yilda AQSHdavlati ilmiy tadqiqotchilaridan biri Uolter Lipman tadqiq etdi. U oddiy “ko'cha” yoki «umumjinoiy» talonchilik xususiyatiga ega bo'lgan jinoyatchilikdan farq qiluvchi uyushgan jinoyatchilikni “ma'lum xizmat va mol” taqdim etish bilan bog'liq, degan xulosaga keldi. Bir so'z bilan aytganda, o'ta rivojlangan uyushgan jinoiy tuzilmalar o'z mamlakatlarida hukumatga qarshi boshqaruv organlarini tuzib olishgan va ular o'zlariga boshqa davlatlarda ham tayanch nuqtalarini tashkil qilishga harakat qilishganligini ko'rish mumkin[4].

Osiyo davlatlaridagi uyushgan jinoyatchilikning eng yuqori cho'qqisi Xitoy davlati uyushgan jinoyatchiligining asoschisi - triada – budparast “Baylyan'szyao” (“Oq lotos ittifoqi”) sektasibo'lib, u XII-asrning boshlarida paydo bo'lgan va uning kelib chiqishi tarixida qadimgi tashkilotlardan biri V asr boshlarida tashkil etilgan “Lyanipe” yoki “Lotos jamiyati”ga asoslangan. Baylyan'szyao sektasi a'zolari mamlakatning turli viloyatlarida hukumatga qarshi qo'zg'olonlarni uyushtiradilar.

Hozirda Xitoy “Triada”si asosan Gonkong va Tayvan shaharlarida o'z faoliyatini olib bormoqda. Umuman olganda, ushbu guruhga tegishli 50 ga yaqin turli xil tashkilotlar mavjud bo'lib, ularning soni, turli hisob-kitoblarga ko'ra, 160 dan 300 ming kishigacha yetgan. Qattiq iyerarxik tuzilishga qaramay, jinoiy faoliyatini bevosita amalga oshiradigan triadalar aloqalari tashqi sharoitlarga moslashish, tuzilishini

o'zgartirishga qodir bo'lgan moslashuvchan tarmoq tizimining bir qismi sifatida qaraladi. Triadalar tovlamachilik, giyohvand moddalar savdosi, fohishalik, qimor o'yinlari bilan shug'ullanadilar va AQSHga heroin moddasini yetkazib beruvchi asosiy jinoiy tashkilotlardan biri hisoblanadi.

Rossiyaning jinoiy dunyosini o'rgangan tadqiqotchilarning ma'lumotlariga ko'ra, XVIII-asrgakelib o'g'rilar va qaroqchilarning butun bir qishloqlari bo'lganligini ta'kidlaganlar. Jinoyat olamining hozirgi kungacha saqlanib qolgan "an'analari va qonunlari"ning paydo bo'lishi xuddi shu davrga tegish bo'lgan. XIX-asrga kelib, Rossiyaning jinoiy dunyosi yanada kuchli, yaxlit, butun, jamoat tartibi va qonunlariga qarshi turuvchi katta bir kuchga aylandi. Jinoiy faoliyatning professionallashuvi yuqori darajaga ko'tarilib, jinoyat olamining o'zi ham yuqori rivojlangan tashkilot xususiyatlariga ega bo'ldi. Biroq "rus mafiyasi"ning shakllanishiga Rossiya imperiyasida bozor va kuchli harbiy-siyosiy davlat hokimiyatining yo'qligi, jinoyatqidiruv xodimlarining professionalligi va qattiq pozitsiyasi to'sqinlik qildi[6]. Natijada, 1917yilgi inqilob va undan keyingi voqealar Rossiya jinoyat olamidagi vaziyatni tubdan o'zgartirdi. Inqilobdan keyingi dastlabki yillarda ko'plab professional jinoyatchilar ozod qilindi vashubilan birga sobiq jandarmeriya zobitlari va mag'lubiyatga uchragan Oq armiya ofitserlari uyushgan to'dalarga birlashdilar. 1920-yillarning oxiriga kelib, jinoyat olamida ta'sird oiralarini taqsimlashda ma'lum bir inqiroz yuzaga keldi. Turli guruhlar o'rtasidagi doimiy to'qnashuvlar o'g'rilarining "qonunlari"ni yanada takomillashtirish zarurligini taqozoetdi. Natijada o'tmishdagi an'ana va urf-odatlar asosida yagona o'g'rilar "qonuni" vujudgakeldi, unga ko'ra eng obro'li jinoyatchilar "qonundagi o'g'rilar" deb atala boshlandi.

Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashishda huquqni muhofaza qiluvchi davlat organiquyidagilarni inobatga olishi talab etiladi:

- 1) uyushgan jinoiy guruhlarining iyerarxiya tizimiga ega ekanligi va yakka boshchilik tizimiga ega ekanligi;
- 2) professionallikning mavjudligi;
- 3) seriyali tarzda jinoyat sodir etilishi;
- 4) davlat iqtisodiyotiga bevosita ta'sir o'tkazish va yashirin iqtisodiyotning mavjudligi;
- 5) aholi orasida davlat organlariga murojaat qilishi og'ir oqibatlarga olib kelishi va oilasidagi boshqa shaxslarga tahdid qilinishi natijasida huquqni muhofaza qiluvchi organlarga vaqtida xabar berilmasligi;
- 6) A'zolari o'rtasida vazifalarning o'zaro taqsimlanganligi;
- 7) A'zolari o'rtasida maxsus "Qonun"larning mavjud bo'lishi va bu "Qonun"larga barchasini og'ishmay amal qilishi;
- 8) Uyushgan jinoiy guruh a'zolari tomonidan ko'plab turdagi jinoyatlarning sodir etilishi;

9) A'zolarining o'zaro bir-biriga va "Boshliq"iga nisbatan ko'rsatuv beravermasligi;

10) Sodir etilgan ko'pgina jinoiy faoliyatni o'z bo'yniga faqat bir tan olib, huquqni muhofaza qiluvchi organing faoliyatini osonlashtirganday tutishi;

11) Har bir uyushgan guruhni "Nazorat qiluvchi hudud" larga ega bo'lishi va ushbu hududda dominant bo'lishga intilishi;

12) O'z tarkibini jismoniy jihatdan baquvvat bo'lgan sportchi va boshqa pulga muhtoj bo'lgan shaxslar bilan to'ldirishi;

13) O'z "Nazorat hududida"(kolonya yoki ochiq hududlarda) huquqni muhofaza qiluvchi organ xodimlarini obro'sizlantirishga harakat qilishi va ularni pora evaziga og'dirib olishga harakat qilishi va hokazo boshqa harakatlarni amalga oshirishida ifodalanadi; Kuch ishlata davlatning majburlov kuchiga ega bo'lgan organlari uyushgan guruh va jinoiy tuzilmalarga qarshi kurashda aynan yuqorida sanab o'tilgan holatlarni inobatga olishi zarur. Shuningdek Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashishini amalga oshiruvchi Ichki Ishlar Organlarining tezlor bo'linmalari uyushgan jinoiy guruh haqida dastlabki ma'lumotlarni yig'ishi, ular haqida ko'proq ma'lumotlar to'plashi va ularga "Tezkor qidiruv profilaktikasi"usullarini qo'llashi kerak,

XULOSA: Ichki Ishlar Organlarining tezlor bo'linmalari Uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashishida va oldini olishda o'zga xos jihatlari yuzasidan taklif;

1 "Maxsus Reydlarni" 2 yilda bir marta doimiy tarzda o'tkazib turishi.

2. Uyushgan guruhga qarshi ko'rsatma bergan fuqarolarni huquqiy himoya qilish va ularga qarshi guvohlik berishi uchun sud majlisini yopiq tarzda (uyushgan guruh a'zolari ishtirokisiz) o'tkazish tizimini joriy etish"

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Худойбердиев, А.А., & Машарипов, А. Э. (2022). Оммавий тадбирларни ўтказилиши даички ишлар органлари томонидан жамоат тартибини сақлашни маъмурий ҳуқуқий жихатдан такомиллаштириш.. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук,
2. (10 Special Issue), 134-140. 2. Якубов, Х.Ш. (2023). Психологические особенности оперативно-розыскного мероприятия «опрос». образование наука и инновационные идеи в мире, 25(2), 45-48.
3. Masharipov, T. (2022). Organizing a quick search to prevent crimes related to corruption. Science and Innovation, 1(7), 295-302.
4. Якубов Х. и Рахмонжонов Х. (2022). Диний экстремизм ва терроризм тахдиди. Общество и инновации , 3 (2/С), 246-251.

5. Ашуров, О. (2024). Фирибгарлик жиноятини аниқлаш ва фош этишнинг назарий тушунчалари. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук, 4(1), 61-69.
6. Машарипов, Т. Э. Коррупция билан боғлиқ жиноятларнинг олдини олиш бўйича ўтказиладиган тезкор-қидирув тадбирларини ташкил этиш.
7. Ашуров, О.У. (2022). Интернет орқали ёшлар орасида экстремистик ғоялар тарқалишининг салбий оқибатлари!. Journal of innovations in scientific and educational research, 5(4), 240-247.
8. Машарипов, Т., & Ишнӣёзова, С. (2024). Ёшлар орасида экстремизмга қарши иммунитетни шакллантириш. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук, 4(5), 107-113.
9. Ashurov, O. (2024). Voyaga yetmaganlar orasida giyohvandlikka qarshi kurashishning dolzarb ahamiyati. Академические исследования в современной науке, 3(18), 27-32.
10. Ашуров, О. (2024). Ички ишлар органлари тезкор бўлинмалари томонидан фирибгарлик жиноятига қарши курашишда тезкор-қидирув тавсифининг илмий таҳлилини аҳамияти. Журнал академических исследований нового Узбекистана, 1(5), 184-191.